

Głos polemiczny wobec stanowiska T. Kamuselli

Autor wyraża pogląd, podzielany zresztą także przez wielu polskich lingwistów (o czym mowa w referacie J. Tambor), że współcześnie decydującym argumentem za nadaniem prawnego statusu języka jakimś dialektom czy interdialektom jest wola ich użytkowników, niezależnie od stopnia zróżnicowania systemowego i wzajemnego „rozumienia się” z użytkownikami innych dialektów czy języków. I wokół tego zagadnienia gromadzi dowody, że „o tym, czy coś jest językiem czy nie, decyduje polityka, czyli zainteresowane tą kwestią grupy ludzkie. Z tego powodu badaniem procesów uznawania danej formy za język nie zajmują się językoznawcy, lecz politolodzy i socjolingwiści”. Przy tym podważa też potrzebę kodyfikacji (którą – podejrzewam – utożsamia z pojęciem normowania, którego kodyfikacja jest tylko jednym z 10 etapów tego procesu) jako warunku do ujęzykowania danego idiomu. Jak już wspomniałem, postawiona główna teza nie wymaga dowodzenia, ponieważ wielokrotnie w literaturze zostało to dokonane (por. choćby w polskiej: Czerwiński, 2005). Ale dr Kamusella na uzasadnienie swojego sądu przywołuje kilkanaście przykładów nie tylko z najbliższej nam Europy, ale nawet z dalekich Chin, które niezbitie dowodzą, chyba wbrew jego woli, że w normowaniu dialektów i interdialektów, które może doprowadzić do ich „ujęzykowania” potrzebne jest wzajemne współdziałanie politologów, antropologów i językoznawców-socjolingwistów, którzy posiadają nie tylko ogólną wiedzę socjologiczną, ale też – a może przede wszystkim – lingwistyczną [...]. W związku z tym jestem zmuszony przedstawić kilka koniecznych korekt w stosunku do błędnych jego twierdzeń dotyczących bliskich mi języków słowiańskich. Autor mianowicie twierdzi:

1) że „macedoński niewiele się różni od bułgarskiego poza tym, że macedoński stosuje w zapisie pewne litery cyrylicy używane do pisania po serbsku (serbsko-chorwacku), które nie występują w bułgarszczyźnie”, gdy tymczasem język macedoński znacznie się różni systemowo od bułgarskiego. Franciszek Sławski (Sławski, 1962: 32–34) wymienił 7 cech charakterystycznych tylko dla macedońskiego¹

¹ 1. Akcent na trzeciej sylabie od końca, gdy bułgarski ma swobodne miejsce akcentu, 2. Rozwój mocnych jerów w *o*, *e*, jedna z najstarszych cech odróżniających macedoński od bułgarskiego (X w.), 3. Tylne

a Zuzanna Topolińska i Božidar Vidoeski dodają 9 dalszych² (Topolińska, Vidoeski, 1984: 55–60; Topolińska, 1996);

2) że „pomimo oficjalnego uznania słowacczyny za odrębny język już w roku 1945, czescy językoznawcy nadal uważali go za dialekt języka czeskiego co najmniej do roku 1969 [...]”, gdy faktycznie w 1948 roku, gdy władzę przejęli w Czechosłowacji komuniści i ogłosili nową konstytucję 9 maja tegoż roku, skończono z fikcją „języka czechosłowackiego”, przyznając prawo narodom czeskiemu i słowackiemu do ich narodowych języków, co potwierdza też następna konstytucja Czechosłowackiej Socjalistycznej Republiki z 11 lipca 1960 r.; czescy językoznawcy w okresie powojennym (zresztą też przed wojną) traktowali język słowacki jako samodzielny;

3) najwięcej nieścisłości mamy w ustępach odnoszących się do języków w byłej Jugosławii. Uściślenia i korekty dotyczą następujących zagadnień: Unia językowa serbsko-chorwacka zawiązała się w 1850 roku w Wiedniu. Od tego czasu nazwa: język serbsko-chorwacki lub chorwacko-serbski była używana z różną częstotliwością, a od przełomu XIX i XX wieku stale – aż do rozbitcia Jugosławii i rozejścia się języków w latach dziewięćdziesiątych XX w.; pojawiająca się od 1921 roku (w konstytucji Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców) nazwa język serbsko-chorwacko-słoweński była sztucznym tworem politycznym, z którym nie liczyli się ani naukowcy, ani użytkownicy (por. Jaroszewicz, 2006); w spisie powszechnym z 1921 r. używano w pytaniach o używany język nazwy „język serbsko-chorwacki/chorwacko-serbski”; tak więc nazwa ta nie jest wymysłem prawodawstwa komunistycznego. Kamusella pisze: „Po roku 1945 uznano językową odrębność Słoweńców i oficjalnie rozdzielono Serbo-Chorwatów na trzy odrębne narody Serbów, Chorwatów i Macedończyków. Dwa pierwsze narody pozostały złączone tym samym językiem serbsko-chorwackim (w odmianie serbskiej zapisywane cyrylicą, a w odmianie chorwackiej – alfabetem łacińskim), ale Macedończyków obdarzono odrębnym językiem macedońskim”. W rzeczywistości rzecz się ma następująco: a) językowa odrębność Słoweńców, pomimo pojawienia się wspomnianego wyżej politycznego terminu „język serbsko-chorwacko-słoweński” nigdy w nauce i świadomości użytkowników tego języka nie została naruszona, więc nie było czego od nowa uznawać; b) w okresie rządów Tity w Jugosławii narodów nie łączono, lecz przeciwnie – formalnie nadawano ukształtowanym już etnosom czy narodowo-

---

samogłoska nosowa rozwinięta w *a* (por. *raka*), 4. sonantyczne zastąpione przez *-ol-* (tak samo jak w słoweńskim), 5. Prastowiańskie grupy *tj*, *dj* rozwijają się wobec bułgarskiego *sz*, *žd*, 6. W macedońskim są bogatsze rodzajniki postpozycyjne niż w bułgarskim, por. mac. *-ow*, *-wa*, *-wo* i *-on*, *-na*, *-no*, 7. Macedoński ma czas przeszły złożony ze słowa posiłkowego *imam* + imiesłów przeszły bierny (*imam vlezeno* `wszedłem).

² 1. Protetyczne *ij* przed nagłosowym *o*-, por. *jaglen*, 2. Identyfikacja *ę* z *e*, por. *meso*, *mera*, 3. Stwardnienie starych palatalnych, co prowadzi do zaniku spółgłoskowej korelacji palatalności, 4. Zanik fonemu *|x|* lub jego przejście w *|v|* : *|f|*; 5. Wytworzenie się rzeczownikowej pluralnej końcówki *-owi*, *-inja*, 6. Kończówki *-me* w 1. osobie liczby mnogiej czasowników w czasie teraźniejszym, 7. Konstrukcje z *e* w czasie przyszłym, por. *e dojdám* `przyjdę', 8. Klityki na początku zdania, por. *mu reče* `mówi mu'; 9. I najstarsza to wokalizacja jeru miękkiego w > *e* i jeru twardego w > *o*.

ściom status narodu (Macedończycy i Muzułmanie=Boszniacy); c) w polityczno-życzeniowym pojęciu „Serbo-Chorwaci” – jako jednym narodzie nie mieścili się Macedończycy, którzy od XIX wieku uformowali się jako osobny etnos i dopracowali się podstaw normy macedońskiego języka literackiego (obszerniej na ten temat literatury nie przytaczam z powodu braku miejsca); więc nikt Macedończyków „nie obdarzał” językiem, sami się obdarzyli, a władze podziemnej Jugosławii – AVNOJ w 1943 r. i w 1944 r. (więc nie po 1945!) oficjalnie ten stan zatwierdziły (naród i język macedoński); d) język serbsko-chorwacki/chorwacko-serbski oficjalnie miał dwa – a faktycznie trzy skodyfikowane warianty: zachodni (=chorwacki), wschodni (=serbski i czarnogórski) i bośniacko-hercegowiński; wszystkie używały dwóch alfabetów: cyrylicy i łacinki, z tym, że Chorwaci zdecydowanie preferowali łacinkę, gdy pozostali wykorzystywali obydwa; warianty zaś różniły się właściwie tylko dwoma cechami gramatycznymi i znaczną ilością słownictwa; e) dialekt chorwacki, nazywany kajkawskim (w pewnym okresie pełnił funkcje chorwackiego języka literackiego, też jako składowa część interdialektu czakawsko-kajkawskiego), jest genetycznie bliski dialektom sztokawskim i posiada cechy języka chorwackiego, co czyni go zrozumiałym dla sztokawców; f) dialekty, które Kamusella nazywa „ćakawszczyzną” noszą nazwę „dialekty czakawskie” (*ćakavsko narječje*), również były w średniowieczu i w okresie renesansu językiem wielkiej literatury chorwackiej;

4) a twierdzenie, że „nie powinno się mówić o języku, a jedynie o dialekcie polskim przed rokiem 1814, kiedy ukończono wydawanie w Warszawie pierwszego autorytatywnego *Słownika języka polskiego* autorstwa Samuela Bogumiła Lindego” świadczy o zupełnym braku kompetencji autora w zakresie historii polskiego języka literackiego, ale też zrozumienia, czym się charakteryzują i jak się dokonują procesy standaryzacji języków. Mogę więc w tym wypadku śmiało zrezygnować z polemiki i odwoływania się do odpowiedniej literatury jako metody w tym miejscu nieskutecznej. Przytoczone jednak fakty mówią same za siebie, że socjolingwista bez znajomości językoznawstwa nie jest w stanie opisać poprawnie żadnej językowej rzeczywistości. Zaś w sprawie normowania śląszczyzny konieczna jest współpraca wielu dyscyplin i wielu racjonalnie i odpowiedzialnie myślących ludzi.

Literatura

- Czerwiński M., 2005, *Język. Ideologia. Naród*, Kraków.
 Jaroszewicz H., 2006, *Jugosłowiańskie spory o status języka serbsko-chorwackiego w latach 1901–1991*, Wrocław.
 Sławski F., 1962, *Zarys dialektologii południowosłowiańskiej*, Warszawa.
 Topolińska Z., 1996, *Studii od makedonsko-bugarската jezična konfrontacija*, MANU, Skopje.
 Topolińska Z., Vidoeski B., 1984, *Polski-macedoński. Gramatyka konfrontatywna (Zarys problematyki)*. Z. 1.: *Wprowadzenie*, Wrocław.